

REDAKTIONEN

3 Forord

Queerteoretiske potentialer og dissonanser

DAG HEEDE

31 Biedermeierkulturens beskidte bagside

Pløre, dynd og snavs hos H.C. Andersen

RIKKE ANDERSEN KRAGLUND

55 "Sin fars rareste patent"

En nærlæsning af Lars Saabye Christensens roman *Maskeblomstfamilien* (2003) med inspiration fra en queerteoretisk tilgang

RIKKE ULVEDAHL CARLSEN

81 De fyrstefødte og fyrsteløse

En queerteoretisk læsning af Cecilie Ekens *Karanagalaksen*

ANTON JUUL

105 "En kold og bitter affære"

Negative intimiteter i Tomas Lagermand Lundmes *Forhud*

CAMILLA SCHWARTZ

129 At queere den barnfri nonne

Hos Lauren Groff og Anne Lise Marstrand-Jørgensen

HENRIK ZETTERBERG-NIELSEN

153 Patologisering af non-reproduktive seksuelle praksisser aktuelt og historisk

MONS BISSENBAKKER

177 Nationalt monogami og queer tilknytninger

Heteronormativitet og biomagt i dansk familiesammenføringslovgivning

Anmeldelser

ANNA CORNELIA PLOUG

199 At sætte kønnet på begreb

Anmeldelse af Judith Butler: *Kroppe af betydning*

FORSIDEN

Rainbow of Jadipai Jharna, 2011

Foto: Faisal Akram. Some rights reserved under Creative Commons license.

FORORD

Queerteoretiske potentialer og dissonanser

I de seneste årtier er queerteori blevet et anerkendt teoretisk rammeværk inden for universitetsverdenen i både Danmark og resten af Norden (Brade et al.; Ilmonen et al.; Nyegaard "At skrive"). Især forskere fra humanistiske og samfundsvidenskabelige discipliner har taget teoridannelsen til sig og brugt den i deres akademiske arbejde. Udviklingen indebærer ikke, at queerteori er blevet til et altdominerende perspektiv, som alle nu arbejder ud fra. Situationen er snarere den, at queerteori i dag udgør ét teoretisk rammeværk blandt adskillige andre, som forskere kan bruge til at fortolke empiri, hvad enten det drejer sig om skønlitteratur, film, lovgivning, interviews, deltagerobservationer, historiske dokumenter eller noget helt andet. Samtidig sker det også, at forskere kombinerer queerteori med andre teoridannelser, f.eks. dekonstruktive, narratologiske, økokritiske eller crip-teoretiske perspektiver.

Queerteori rummer både potentialer og dissonanser. På den ene side muliggør teoridannelsen analytiske blikke på den sociale virkelighed, som er vanskelige at artikulere inden for andre teorier. Heri ligger et kundskabs-potentiale og middel til erkendelse, som er vigtig at udforske for at sikre mangfoldighed i den akademiske vidensproduktion. På den anden side sæt-

ter queerteoris særlige måde at begrebsliggøre virkeligheden uundgåeligt teoridannelsen i et modsætningsforhold til andre teoretiske rammeværk og nogle gange til hele fagfelter. Det kan give anledning til dissonans, kritik og voldsom polemik, især hvis der hersker uenighed om ontologiske og epistemologiske grundantagelser. Hertil kommer den dissonans, der findes inden for queerteori selv, ikke mindst når det kommer til grundspørgsmål om, hvad det vil sige at analysere verden i et queer perspektiv.

Queerteoris akademiske etablering udgør baggrunden for dette temanummer. Det bruger de seneste års stigende interesse som en anledning til at undersøge, hvad queerteori kan – og ikke kan – som teoretisk perspektiv. Hvad vil det sige at foretage en queerteoretisk analyse? Hvilke indsigter muliggør det teoretiske rammeværk? Hvad bliver vanskeligt at få øje på? Hvilke blikke på den sociale virkelighed står teoridannelsen i konflikt med eller afviser? Det er nogle af de spørgsmål, som temanummeret kaster lys over ved at udforske queerteoris potentialer og dissonanser.

Resten af denne indledning vil skabe en kontekstualiserende ramme for temanummeret ved først at introducere udvalgte dele af det queerteoretiske landskabs historie og udvikling, samt dets polemikker med andre fagfelter og teorier. Afslutningsvis præsenteres de enkelte bidrag.

QUEERTEORIS UDGANGSPUNKT

Det er vanskeligt at give en enkel beskrivelse af, hvad queerteori er. Teoridannelsen udgør ikke én samlet tilgang eller metode. Der er snarere tale om et heterogent teoretisk landskab, som rummer indbyrdes forskellige tænkere, begreber og analytiske blikke. Flere gange har spørgsmålet om, hvad queerteori er – og ikke mindst bør være – da også udgjort et stridspunkt, som har vredet det teoretiske landskab omkring sig selv og drevet det i nye retninger. Mange af disse diskussioner har udfoldet sig i USA, hvor queerteori først blev introduceret.

I den engelsksprogede verden har ordet "queer" en lang og kompliceret begrebshistorie. Traditionelt set betyder tillægsordet "queer" egentlig at være "mærkelig" eller "sær", mens det som udsagnsord betegner en handling, der "spolerer" eller "fordrejer" noget (Bissenbakker, *Begreb om begær* 11). I store dele af 1900-tallet blev ordet brugt som et skældsord om

homoseksuelle. I kølvandet på 1970'ernes seksuelle revolutioner begyndte bøsser og lesbiske dog at tage ordet til sig og gøre det til en provokerende identitetsmarkør og positivt slagord for deres frigørelseskampe (Friis 139).

Queerteori blev introduceret på en række nordamerikanske universiteter i slutningen af 1980'erne og begyndelsen af 1990'erne som en poststrukturalistisk videreudvikling af datidens Bøsse og Lesbiske Studier (Rydström 87). Teoridannelsens brug af ordet queer tog afsæt i de historiske betydningslag, idet dens tidlige bannerførere ønskede at udvikle anderledes og skæve måder at tænke seksualitet. Som kulturforskeren Teresa de Lauretis skriver i artiklen "Queer Theory" fra 1991, skulle queerteori indvarsle: "en ny diskursiv horisont, en ny måde at tænke det seksuelle på" (iv). Ud over fransk poststrukturalistisk tænkning, især Derridas *différance*-filosofi, Lacans psykoanalyse og Foucaults magtanalytik samt seksualitetshistorie, var queerteori bl.a. inspireret af lesbiske og sorte feministers kritikker af den amerikanske kvindebevægelses ekskluderende orienteringer omkring heteroseksualitet og den hvide middelklasse, samt 1980'ernes aids-aktivisme (Jagose; Rosenberg; Sullivan). I tillæg til de Lauretis regner man typisk filosofen Judith Butler, litteraterne Eve Kosofsky Sedgwick og Diana Fuss, samt kulturforskeren Michael Warner blandt den første generation af centrale queerteoretikere. Til sammen formulerede de en tænkning, som indeholdt flere opgør med den etablerede homoforskning.

Ét opgør handlede om forståelsen af seksualitetens karakter. I 1980'erne var de amerikanske Bøsse og Lesbiske Studier præget af indædte kampe mellem de såkaldte essentialister og konstruktivister. Anført af Yale-historikeren John Boswell forstod førstnævnte position "bøsse" og "lesbisk" som ahistoriske og principielt universelle identitetskategorier. Modsat mente den anden forskningsposition, at kategorierne var historiske fænomener, hvis eksistens og betydningsindhold var tæt knyttet til efterkrigstidens vestlige samfund.¹ Kategorierne kunne altså ikke uproblematisk overføres til andre historiske perioder og kulturer, fordi ethvert

1 Den konstruktivistiske position byggede bl.a. sit argument på banebrydende studier udført af den britiske sociolog Mary McIntosh, den britiske historiker Jeffrey Weeks og Foucault i 1960- og 1970'erne.

samfund har sin egen måde at forstå og begrebsliggøre sammekønnet begær. Den pointe fremførte bl.a. sociologen David F. Greenberg og historikeren David M. Halperin. I kraft af deres teoretiske afsæt i fransk post-strukturalisme tog den første generation af queerteoretikere parti for den konstruktivistiske side. De argumenterede for, at seksualitetens indhold og betydning altid fastlægges gennem historisk og kulturelt variable tænke-måder, diskurser, institutioner og praksisser. I forlængelse heraf anlagde queerteoretikerne et analytisk blik, hvor seksualitetens sociale konstruktion blev et vigtigt anliggende. Queerteori skulle ikke arbejde ud fra givne kategorier som "bøsse" og "lesbisk", men gøre det til et åbent spørgsmål, hvordan mennesker i forskellige kontekster tænker, definerer og former seksualitet. Den tilgang kom f.eks. til udtryk i Sedgwick's bog *Epistemology of the Closet* fra 1990. Sedgwick argumenterer her for, at Vestens moderne samfund ikke har én entydig homoseksualitetsdefinition, men flere forskellige. Definitionerne veksler især mellem såkaldt *minoriserende* og *majoriserende* forståelser af homoseksualitetens udbredelse, samt *kønskontrære* og *kønsseparatistiske* troper.

Et andet opgør bestod i en kritisk vending mod det normale. Megen forskning inden for Bøsse og Lesbiske Studier anlagde et minoritetsfokus, hvor den primære opgave var at afdække homoseksuelles hidtil oversete livsvilkår, kulturformer og historier. Herved blev homoforskning til et separat forskningsfelt uden nævneværdig betydning for den heteroseksuelle majoritetskultur. I modsætning hertil ønskede den første generation af queerteoretikere at undersøge selve konstruktionen af det normale. I forlængelse af lesbisk feministisk tænkning, bl.a. Monique Wittigs og Adrienne Richs idéer om heteroseksualitet som en politisk tvangsinstitution, blev *heteronormativitet* et queerteoretisk nøglebegreb. Warner introducerer begrebet i sin indledning til antologien *Fear of a Queer Planet* fra 1993 som en betegnelse for alle de moderne tænke-måder og diskurser, der får ægteskabelig heteroseksualitet til at fremstå som den eneste normale seksualitet. En lignende idé formulerer Fuss i indledningen til antologien *Inside/Out* fra 1991, idet hun her fremhæver, at heteroseksualitetens kulturelle konstruktion som det normale ikke sker af sig selv. Positionen opnås gennem opstillingen af negative modbilleder, især homoseksualitet. I en

provokerende vending betoner Fuss på den baggrund, at homoseksualitet i virkeligheden er det symbolske fundament, som heteroseksualitetens normalitet bygger på: Den udgør heteroseksualitetens konstituerende Anden. Med disse pointer videreudviklede de første queerteoretiske tænkere den konstruktivistiske tilgang ved at lade det blive en central målsætning også at kaste lys over det normsystem, der regulerer heteroseksualitetens sociale konstruktion som det normale og homoseksualitetens konstruktion som det afvigende.²

Endelig bestod et tredje opgør i en insisteren på at undersøge seksualitet i sit komplekse samspil med andre sociale kategorier og forskelsmarkører, f.eks. køn, klasse og race. Hvor flere forskere inden for Bøsse og Lesbiske Studier havde en tendens til at privilegere seksualitet som den eneste analysegenstand, argumenterede de tidlige queerteoretikere for, at seksualitet altid må forstås i sin indlejring i andre magtrelationer. Med en terminologi udviklet i samme periode af den sorte feminist Kimberlé W. Crenshaw kan man sige, at de ville tænke seksualitet intersektionelt. Det måske mest berømte eksempel på denne tilgang optrådte hos Butler. I bøgerne *Gender Trouble* fra 1990 og *Bodies That Matter* fra 1993 argumenterer Butler for, at køn er en *performativ praksis*, som bliver reguleret af en såkaldt *heteroseksuel matrice*. Butlers pointe er, at de moderne samfunds gestaltning af to binære køn, mænd og kvinder, beror på en underliggende obligatorisk heteroseksualitet, fordi kønnene samtidig skal være hinandens begærbjakter. På den måde hænger køn og seksualitet uløseligt sammen. Ved at formulere disse pointer betonede Butler, at seksualitet aldrig er et enkeltstående fænomen i den sociale virkelighed. Den bliver kun meningsfuld gennem andre forskelsmarkører og vice versa. Følgelig blev det også en queerteoretisk nøgleopgave at studere, hvordan konstruktioner af det seksuelt normale og afvigende indlejrer sig i andre sociale hierarkier og magtrelationer.

Da queerteorien blev udviklet, gav den løfte om en ny tilgang til studiet af seksualitet, både homo og hetero. Efterfølgende har det teoretiske

2 Den teoretiske udvikling kan ses som en pendant til kvindeforskningens nogenlunde samtidige overgang til såkaldt kønsforskning, se Rydström.

landskab gennemgået adskillige udviklinger, diskussioner og polemikker, som det kun er muligt at opridsse glimtvis her. En af de centrale diskussioner har handlet om, hvad det vil sige at tænke og forske queer.

QUEERTEORIS GENSTANDSFELT?

I hverdagstale og aktivistmiljøer optræder queer typisk som en betegnelse for personer, der overskrider samfundets køns- og seksualitetsnormer, altså for lesbiske, bøsser, biseksuelle, trans- og interkønpersoner m.fl. Queerteoris brug af begrebet er lidt anderledes, fordi queer her mere betegner et analytisk blik, som undersøger, hvordan det normale konstrueres i et gensidigt samspil med konstruktionen af det afvigende (Bissenbakker, *Begreb om begær* 28-29; Butler "Critically Queer"). Dette projekt kan måske lyde relativt let. Men det har givet anledning til mange diskussioner, fordi det normale og afvigende i sig selv er vanskelige at definere. Kan man f.eks. gå ud fra, at normalitet altid er entydigt knyttet til heteroseksualitet, og at homoseksualitet derfor automatisk udgør normens konstituerende Anden? Eller er det sådan, at det normale i nogle kontekster konstrueres omkring bestemte måder at praktisere seksualitet, især inden for monogame og ægteskabelige rammer? Betyder det, at normens ydre da befolkes af en bred vifte af både hetero- og homoseksuelle identiteter og praksisser, såsom folk der praktiserer chem-sex, gruppesex, fetichisme, S/M-sex o.l.? Hvordan skal man videre analysere det forhold, at det normale også handler om andre forskelsmarkører, f.eks. når normalitet defineres som ciskønnethed, racial hvidhed og middelklassekultur? Sådanne spørgsmål har optaget queerteoretikere lige siden teoridannelsens introduktion, fordi de har betydning for, hvad det vil sige at lave queer forskning. Deres besvarelse er med til at definere, hvilke genstandsfelter teoridannelsen retter sit blik mod.

Når man ser på den første generation af queerteoretikere, kan det måske virke oplagt at forstå queerteori som et teoretisk rammeværk, der på en eller anden måde centrerer sit blik omkring studiet af seksualitet. Teoridannelsen udsprang trods alt af Bøsse og Lesbiske Studier og gjorde tidligt heteronormativitetskritik til et centralt ærinde. En sådan forståelse risikerer dog at undervurdere den anti-essentialistiske og intersektionelle tænkning, som informerede teoretikernes projekt. Især Butlers artikel "Against Proper

Objects" fra 1994 er her en vigtig tekst. I artiklen advarer Butler mod at gøre seksualitet til queerteoris primære genstandsfelt, fordi en sådan orientering i sig selv indebærer en subtil normativitet og let fører til analytiske blindheder. Ikke mindst bliver det vanskeligt at undersøge, hvordan det normale og afvigende også konstrueres gennem kategorier som køn, klasse og race. Derfor må queerteori ifølge Butler forblive åben over for at undersøge normalitet og afvigelse som ustabile sociale konstruktioner, hvor man aldrig på forhånd kan vide, hvordan seksualitet spiller sammen med andre sociale kategorier. Den danske kønsforsker Michael Nebeling Petersen ser Butlers artikel som central for etableringen af det, han kalder *en objektløs queerteori*, det vil sige en tænkning, som hele tiden forrykker sit analytiske blik i forsøget på at undersøge modernitetens varierende normalitetsregimer (62).

Et sted, hvor queerteorien har flyttet sit analytiske blik, angår forholdet mellem normalitet og homoseksualitet.³ Denne teoretiske udvikling afspejler på mange måder de bredere samfundsmvæltninger, som har fundet sted i USA og mange andre steder i Det globale Nord siden begyndelsen af 1990'erne. Dengang var det relativt let at tænke bøsser og lesbiske som sociale outsiders.⁴ Som stigmatiserede og rettighedsløse minoriteter, der var hårdt ramt af aids-epidemien, stod grupperne umiddelbart i et tydeligt modsætningsforhold til den heteroseksuelle majoritetskultur. I slutningen af 1990'erne begyndte det billede dog at ændre sig, efterhånden som medicinske behandlinger gjorde en ende på aids-epidemien, og nye målsætninger optog den homo-aktivistiske dagsorden. Især retten til ægteskab blev en vigtig prioritet. Efter årtusindskiftet har udviklingen ført til en øget samfundsinklusion af bøsser og lesbiske. I 2003 legaliserede den amerikanske højesteret sodomi, og i 2015 anerkendte den minoritetsgruppernes ret til at indgå ægteskab. En lignende udvikling er som bekendt også sket i Norden, hvor Danmark var det første land i verden til at indføre registreret partnerskab i 1989 (Mendos et al. 284, 286-287).

3 En nærmere beskrivelse af de sociale og teoretiske udviklinger, som beskrives i resten af dette afsnit, findes i Petersen 59ff.

4 Se f.eks. Butler *Gender Trouble; Bodies That Matter*; Sedgwick *Epistemology of the Closet*; Warner "Introduction".

Bøssers og lesbiskes ændrede samfundsposition har optaget flere queerteoretikere. De forholder sig ofte normkritisk til udviklingen, selvom de anerkender vigtigheden af at besidde basale medborgerrettigheder.⁵ En indflydelsesrig kritik kommer fra kulturforskeren Lisa Duggan. I bogen *The Twilight of Equality* fra 2003 beskriver hun amerikanske homoseksuelles optagethed af retten til ægteskab som et element i en ny neoliberal seksualitetspolitik kaldet *homonormativitet*.⁶ Ifølge Duggan udfordrer den nye homonormativitet ikke samfundets kapitalistiske strukturer og heteroseksuelle institutioner, f.eks. ægteskabet og kernefamilien, sådan som 1970'ernes seksuelle frigørelseskampe gjorde det. I stedet for bidrager politikken til bevaringen af status quo ved at assimilere bøsser og lesbiske ind i den etablerede sociale orden. En lignende pointe optræder hos Warner, der i bogen *The Trouble with Normal* fra 1999 påpeger, at kampen for homo-ægteskaber let fører til nye interne skel i homo-miljøet, ikke mindst mellem såkaldt "gode" bøsser, som gerne vil leve respektable liv med livslang monogami, og "slemme" queers, som har skiftende sexpartnere og forfølger alternative livsstile. Disse kritikere har videreudviklet de tidlige queerteoretiske analyser ved at vise, at homoseksuelle ikke nødvendigvis eller automatisk indtager en position som normalitetens konstituerende Anden.⁷ Forholdet mellem normalitet og homoseksualitet har forandret sig i de seneste årtier, og det må queerteoretisk tænkning tage højde for.

En anden udvikling har handlet om racekategorien, der i de seneste årtier er blevet en stadig vigtigere queerteoretisk analysekategori, ikke mindst takket være bidrag fra forskere som befinder sig i krydsfeltet mellem queer-, postkoloniale og kritiske racestudier. Bidragene har ført til nye må-

-
- 5 Denne dobbelthed kommer måske tydeligst til udtryk i Butlers artikel "Is Kinship Always Already Heterosexual?"
 - 6 Bemærk at amerikanske transaktivister introducerede begrebet homonormativitet allerede i 1990'erne, men da som en betegnelse for de ciskønsmønstre, som cirkulerede i homoseksuelle aktivismiljøer og urbane subkulturer, se Stryker "Transgender History".
 - 7 Især Warner kan dog kritiseres for indirekte at fastholde en tænkning, hvor (specifikke former for) homoseksualitet fortsat udgør queerbegrebets primære referenceramme, se Petersen 72.

der at forstå den sociale konstruktion af det normale og til et mere synligt queerteoretisk skel mellem begrebet queer, forstået som en betegnelse for det socialt stigmatiserede og sære, og LGBT+ personer. Et eksempel på denne udvikling er politologen Cathy J. Cohen, der sammen med kulturforskeren Ian Barnard var blandt de første til at kritisere queerteori og -aktivismes tidlige tendens til at centrere sig omkring hvid middelklasseseksualitet. I artiklen "Punks, Bulldaggers, and Welfare Queens" fra 1997 argumenterer Cohen for vigtigheden af at skelne mellem heteroseksualitet og heteronormativitet. Cohens pointe er, at i det senmoderne USA er fattige sorters heteroseksualitet ofte lige så stigmatiseret som visse former for homoseksualitet. Det racialiserede stigma rammer især sorte unge kvinder, som mange offentlige stemmer nedsættende beskriver som "velfærdsdronninger" ("welfare queens"), når de lever på offentlig understøttelse som enlige mødre med store børneflokke. I manges øjne falder disse kvinders intimliv og familiekonstellationer klart uden for rammerne af det normale, også selvom de er heteroseksuelle. Derfor kan man ikke sætte lighedstegn mellem heteroseksualitet og heteronormativitet. Med disse pointer viste Cohen, at visse former for heteroseksualitet kan gestaltes som queer, i betydningen normoverskridende og mærkelige, især når de samtidig markeres som ikke-hvide og fattige. Derfor må queerteori ikke låse sig fast på at tænke normalitet og afvigelse i henholdsvis hetero- og homoseksuelle termer. Andre forskelsmarkører kan omstrukturere seksualitetskategoriernes betydninger.

Efter årtusindskiftet har flere queerteoretikere udbygget denne form for tænkning. En central bidragsyder er den kritiske adoptions- og raceforsker David L. Eng. I bogen *The Feeling of Kinship* fra 2010 beskriver Eng de forrige års øgede normalisering af amerikanske bøsser og lesbiske som en ny *queer liberalisme*. Fænomenet omfatter både, at homoseksuelle assimileres ind i heteroseksuelle institutioner, og en såkaldt *racialisering af intimitet*. Sidstnævnte element vil sige, at homoseksuelles kamp for ægteskab konstrueres som et hvidt minoritetsprojekt, der historisk set udfolder sig efter den sorte borgerrettighedsbevægelses kamp mod racisme. Som Eng påpeger, er denne repræsentation problematisk, fordi den usynliggør eksistensen af ikke-hvide bøsser og lesbiske og gør det nærmest umuligt at påpege fore-

komsten af racisme i nutidens USA. Lignende tanker optræder hos kønsforskeren Jasbir K. Puar. I bogen *Terrorist Assemblages* fra 2007 fremhæver Puar, at homonormative bøsser og lesbiske i de seneste år er blevet foldet ind i den amerikanske nations selvbillede, hvor de understøtter nye *homonationale forestillinger* om USA som et særligt moderne og progressivt land. Som Puar betoner, har dette billede spillet en central rolle i USA's krig mod terror, ikke mindst i Bush-administrationens forsøg på at legitimere invasionerne af Afghanistan og Irak. Fra administrationens side lød det, at ønsket om at bringe demokrati, ligestilling og homo-tolerance til Mellemøsten var en vigtig bevæggrund for at invadere. Samtidig, fremhæver Puar, fører den nye homonationalisme til opstillingen af nye nationale modbilleder, ikke mindst den ikke-hvide muslimske mand. I dag indtager han i kraft af sin sociale konstruktion som et religiøst konservativt, traditionsbundet, patriarkalsk og homofobisk individ i højere grad end mange bøsser og lesbiske en position som social afviger og nationens konstituerende Anden. Derfor er han i en vis forstand mere queer, altså mærket som socialt afvigende, end de fleste homoseksuelle. Med disse pointer har Puar fortsat det analytiske spor, som Cohen var med til at introducere i slutningen af 1990'erne, og skabt en øget queerteoretisk opmærksomhed omkring racekategoriens centrale betydning for konstruktionen af det normale og det afvigende.

Queerteoris interne diskussioner af, hvad det normale er, og hvordan det bedst kan studeres, har drevet teoridannelsen til kontinuerligt at udvikle nye begreber, som kan indfange de seneste samfundsudviklinger. Heri ligger et analytisk potentiale, fordi diskussionerne gør queerteori i stand til konstant at tilbyde genstandssensitive og dynamiske teoretiske begreber. Dog må det ikke overses, at dette potentiale samtidig udspringer af markante dissonanser i det queerteoretiske landskab, ikke mindst af forskningsmæssige uenigheder om, hvordan man bedst kan forstå det normale og queerhed. Sådanne dynamikker kendetegner også et andet emne, som har optaget flere queerteoretikere, nemlig temporalitet.

QUEER TEMPORALITET

Efter årtusindskiftet har spørgsmål om tid og temporalitet optaget fremtrædende queerteoretikere som litteraterne Elizabeth Freeman og Lee Edelman,

kønsforskeren Jack Halberstam og kulturforskeren José Esteban Muñoz.⁸ Interessen har affødt nye nøglebegreber og beskrives nogle gange som en regulær vending inden for det queerteoretiske landskab, altså et nybrud (Dinshaw; Kreisel). Som kunsthistorikeren Joachim Aagaard Friis påpeger, er denne beskrivelse dog problematisk, fordi den usynliggør den rolle, som temporalitet altid har spillet i queerteoretisk tænkning (144). F.eks. er tidslighed en vigtig del af Butlers performativitetsteori, fordi køn inden for dette perspektiv materialiseres *over tid* gennem gentagne citeringer af den heteroseksuelle matrices normer. Derfor giver det måske mere mening at tale om en øget interesse, i stedet for en vending. Grundantagelsen bag de seneste års queerteoretiske interesse er, at tid ligesom så meget andet er en social konstruktion: Dens enheder, intervaller og skemaer er kulturelt formede fænomener, som i udgangspunktet bidrager til opretholdelsen af den eksisterende sociale orden.

I bogen *Time Binds* fra 2010 introducerer Freeman begrebet *krono-normativitet* som en betegnelse for temporalitetens bidrag til den sociale strukturering af det normale. Ifølge Freeman dækker begrebet over: "brugen af tid til at disponere individuelle menneskekroppe mod maksimal produktivitet" (3).⁹ Det vil sige, at moderne kapitalistiske tidsenheder og -logikker, f.eks. idéen om faste arbejdstider og hvileperioder – for slet ikke at tale om eksistensen af "spildtid" – kommer til at føles som naturlige orienteringspunkter i tilværelsen. På linje med Halberstams bog *In a Queer Time and Place* fra 2005 slår Freeman desuden fast, at dette tidsregime inkluderer en række forventninger til ethvert menneskes livsforløb, nemlig at det skal gennemgå en lineær udvikling fra barndom til skolegang, arbejdsliv og pensionisttilværelse, med ægteskab, familiestiftelse og børneopdragelse som centrale livsbegivenheder. En sådan temporal udviklingsnorm sætter ikke bare klare grænser for, hvad et "godt" menneskeliv kan være. Den understøtter også heteronormative institutioner og

8 For en dansk introduktion til queerteoretiske temporalitetsstudier, se Friis. Flere dele af dette afsnit står i gæld til Friis' arbejde.

9 Freemans begreb bygger bl.a. på Dana Lucianos foucauldiansk inspirerede idé om kronobiopolitik, se Luciano.

kapitalistiske maksimeringslogikker. Desuden afspejler normen en større historiefilosofisk forestilling om, at samfundets kollektive liv udfolder sig i en fremadskridende proces, hvor det hele tiden bevæger sig mod bedre og bedre tider.

Temporalt interesserede queerteoretikere er enige om, at krononormativitetens tidslogikker privilegerer bestemte livsstile og befolkningsgrupper, typisk forankret i den heteroseksuelle kernefamilie og den hvide middelklasse (Farrier 1400). Halberstam introducerer på den baggrund *queer temporalitet* som en betegnelse for det, der aktivt forstyrrer eller er ude af takt med krononormativiteten, det vil sige: "mærkelige temporaliteter, opfindsomme livsprogrammer og excentriske økonomiske praksisser" (*In a Queer Time and Place* 1). I Halberstams optik optræder queer temporalitet ikke bare blandt bøsser og lesbiske. Fænomenet inkluderer alle eksistensformer, som på en eller anden måde falder uden for det normales tidsregimer, f.eks. også transpersoner, heteroseksuelle voksne, som lever alene eller uden børn, folk uden fast arbejde eller på offentlig understøttelse, stofbrugere m.fl. På den måde tænker Halberstam queer temporalitet i grundlæggende brede og intersektionelle termer.

Mens queerteoretikere er enige om, at der eksisterer et modsætningsforhold mellem queerhed og krononormativitet, er de mere uenige om dette forholds præcise karakter. En fremtrædende forsker i denne diskussion er Edelman. I bogen *No Future* fra 2004 anvender Edelman lacaniansk psykoanalyse til at argumentere for, at queerteori og -aktivisme bør bygge på en afvisning af det, han kalder *reproduktiv futurisme*. Ifølge Edelman består reproduktiv futurisme i en politisk og kulturel orientering mod fremtiden, konkret symboliseret i barnet som en dag skal arve nutidens samfund. For at sikre fremtiden og barnets vel må samfundet konstant reproducere sig selv økonomisk, politisk og menneskeligt. Eftersom homoseksuelle i udgangspunktet praktiserer reproduktionsløs sex, associerer Edelman dem med Freuds dødsdrift, en drift mod selvudslettelse, og han opfordrer dem til at omfavne denne sociale negativitet. I Edelmanns optik har queer-fællesskaber kun mulighed for at eksistere ved at sige nej til reproduktiv futurisme, fordi investeringen i fremtiden uundgåeligt indebærer en fortsættelse af nutidens normalitetsregimer. Edelman fremstilles ofte som en hovedfigur

inden for queerteoris såkaldt antisociale tese.¹⁰ Tesen fastholder, at queerhed består i en radikal negativitet over for den eksisterende sociale orden og dens iboende fællesskaber. Tesen trækker tråde tilbage til Leo Bersanis essay "Is the Rectum a Grave?" fra 1987 og tæller i dag også prominente kulturforskere som Tim Dean.

Edelmans måske største kritiker i det queerteoretiske landskab er Muñoz. Muñoz kritiserer Edelman for at privilegere seksualitet som den eneste forskelsmarkør i menneskers liv. Når Edelman associerer homoseksuelle med Freuds dødsdrift og social negativitet, synes han at gentage traditionelle forståelser af hvid homoseksualitet som queerbegrebets primære referenceramme. Herved overser han betydningen af andre forskelsmarkører og forbigår de forsøg på at løse båndet mellem queerhed og homoseksualitet, som andre queerteoretikere har formuleret siden slutningen af 1990'erne. På den baggrund beskriver Muñoz provokatorisk Edelmans antisociale position som: "den hvide bøsses sidste kamp" (Caserio et al. 825). I bogen *Cruising Utopia* fra 2009 foreslår Muñoz i stedet for at tænke queerhed som: "fremtidighed og håb", altså en *utopisk* position der vender sig kritisk mod det bestående og drømmer om nye fremtider (11). Ifølge Muñoz kan sådanne fremtider udforskes gennem æstetiske praksisser knyttet til performancekunst og dragkultur. Deres indhold befinder sig dog altid i horisonten og lader sig ikke endegyldigt bestemme, men de lover en mere rummelig verden for dem, hvis køn, seksualitet, klasse, race etc. placerer dem på ydersiden af nutidens normalitetsregimer. Således kan man sige, at Muñoz deler Edelmans ambition om at sige nej til nutidens sociale orden, men han gør det gennem en anden temporal strukturering af det queer. Hvor Edelman ser queerhed som en radikal afvisning af enhver form for temporalitet, knytter Muñoz samme til det utopiske, til den fremtid som endnu ikke er her.

Samtidig har andre queerteoretikere interesseret sig for fortiden og dens potentialer for at etablere nye fremtider. En af disse teoretikere er Freeman, som argumenterer for, at nutiden ikke udgør én jævn og homogen temporalitet. I stedet for består den af forskellige tidslag, som trækker divergerende tråde tilbage til fortiden. I *Time Binds* beskriver Freeman disse lag

10 For en introduktion til den antisociale tese, se Wiegman.

som *temporal drag*, idet hun spiller på det engelske drag-begrebs dobbelthed som en betegnelse for både dragkunstnere og: "retrogression, forsinkelse og fortidens tag i nutiden" (63). Freemans pointe er, at fortiden eksisterer i nutiden gennem temporal drag, f.eks. kropslige udtryk, praksisformer og identiteter, som egentlig hører hjemme i andre perioder. Hun nævner selv butch-lesbiske æstetikker og identiteter som et eksempel på temporal drag. De udgør en form for anakronisme i nutidens samfund, fordi de er ude af takt med de anti-identitære politikker, som kendetegner megen nutidig queeraktivisme. Alligevel ser Freeman dem som vigtige, fordi de kan: "forbinde queer performativitet med afviste politiske historier" og tilbyde redskaber til at reflektere over, hvordan queer-fællesskaber kan igangsætte forandring, politisk handling og nye temporale skift (65). Herved bliver fortiden i Freemans analyse til en aktiv ressource for en queer tænkning af mere rummelige fremtider.

Ligesom debatterne om queerteoris genstandsfelt viser diskussionerne af tid og temporalitet, at queerteori langt fra udgør én homogen masse. Det teoretiske landskab er snarere præget af forskellige brudflader, som kontinuerligt afføder kritisk dissonans og nye begrebsudviklinger. Dette forhold kan som sagt betragtes som en styrke, fordi det gør queerteori i stand til at generere mangfoldige og nuancerede blikke på den sociale virkelighed. Det betyder ikke, at queerteori kun er blevet drevet frem af interne diskussioner. En mindst lige så vigtig faktor har været teoridannelsens møde med andre teorier og fagfelter.

BRUDFLADER OG TEORETISKE DISSONANSER

Lige siden begyndelsen af 1990'erne har queerteoretiske forskere indgået i kritiske dialoger med andre teoretiske rammeværk og nogle gange hele fagfelter inden for kønsforskningen. Fælles for mange af diskussionerne er, at man fra forskellige positioner har udfordret hinanden på centrale grundantagelser og indbyggede normativiteter. Det er ikke muligt at gennemgå alle diskussioner her, men et par eksempler kan give et indblik i nogle af de centrale spørgsmål.

Indledningen har allerede givet ét eksempel på en brudflade mellem queerteori og et felt inden for kønsforskningen, nemlig Bøsse og Lesbiske

Studier. Selvom queerteori udsprang af homoforskningen, vendte teori-dannelsen sig på mange måder mod feltets analytiske praksisser, f.eks. det udbredte minoritetsfokus og tendensen til at privilegere studiet af seksualitet. Derfor kan man ikke sætte lighedstegn mellem queerteori og Bøsse og Lesbiske Studier. Der er markante forskelle mellem teoridannelsens og feltets tilgang til studiet af seksualitet, selvom visse overlap naturligvis også eksisterer, ikke mindst den i dag udbredte enighed om at analysere seksualitet som en social konstruktion.¹¹

En anden brudflade angår queerteoris opgør med 1970- og 1980'ernes kvindeforskning. I den diskussion spillede især Butler en vigtig rolle.¹² I *Gender Trouble* og *Bodies That Matter* kritiserer Butler kvindeforskningens analytiske centrering omkring kvindekategorien og dens paradigmatisk skel mellem et uforanderligt biologisk køn og et formbart socialt køn. Ifølge Butler er disse orienteringspunkter problematiske, fordi de indirekte viderefører en heteronormativ tokønsmodel, hvor der kun skabes epistemologisk plads til heteroseksuelle kvinder og mænd. Tænkningen marginaliserer altså f.eks. homoseksuelle, trans- og interkønpersoner. På den baggrund udviklede Butler teorien om køn som en performativ praksis, der konstant citerer (og fejl-citerer) den heteroseksuelle matrice. Et af Butlers ønsker med denne teori var at skabe en tænkning, som ikke forfalder til en statisk tokønsmodel og derfor bedre kan medtænke den flerhed af seksualiteter og køn, der optræder i den sociale virkelighed ("Preface" vii). Butlers kønsteori har efterfølgende fået stor betydning inden for kønsforskningen, men er også blevet genstand for kritik.

En lignende brudflade angår queerteoris forhold til kritiske studier af mænd og maskuliniteter. Dette forskningsfelt blev introduceret i begyndelsen af 1990'erne og deler i udgangspunktet visse analytiske interesser med queerteori. Kritisk forskning i mænd og maskuliniteter er f.eks. også interesseret i at undersøge den sociale konstruktion af det normale, så-

11 Modsat situationen i 1980'erne er der i dag næsten ingen forskere inden for den humanistiske og samfundsvidenskabelige homoforskning, som forfægter en essentialistisk seksualitetsforståelse.

12 For en introduktion til Butlers opgør med kvindeforskningen, se Lykke.

som den udbredte kobling mellem mænd og det abstrakt menneskelige (Lykke 120). Alligevel har queerteoretiske forskere forholdt sig skeptiske til feltet. En fremtrædende kritiker er Halberstam, der i bogen *Female Masculinity* fra 1998 kritiserer maskulinitetsforskningen for indirekte at arbejde ud fra en binær kønsforståelse, hvor maskulinitet entydigt knyttes til mandekroppen. Den binære logik er her, at femininitet samtidig er eksklusivt knyttet til kvindekroppen. På den måde falder den kritiske maskulinitetsforskning tilbage på den samme heteronormative og binære kønsforståelse, som den tidligere kvindeforskning gjorde. For at komme ud af en sådan kønsforståelse argumenterer Halberstam for vigtigheden af at undersøge *kvindelig maskulinitet*, altså maskuline kønspraksisser og -identiteter blandt kvinder. Udforskningen af dette genstandsfelt kan ifølge Halberstam opløse normative forbindelseslinjer mellem maskulinitet og mandekroppen samt vise, hvordan kvinders kønspraksisser historisk set også har bidraget til den sociale konstruktion af moderne maskulinitet.

Det er oplagt at læse Butlers og Halberstams kritikker som eksempler på en generel queerteoretisk bestræbelse på at problematisere samfundets hegemoniske kønsforståelser. Herved deler teoridannelsen umiddelbart lighedstræk med feltet transstudier, der ligeledes blev introduceret i begyndelsen af 1990'erne. Forholdet er dog ikke gnidningsfrit, hvilket transforskeren Susan Strykers berømte beskrivelse af transstudier som: "queerteoris onde tvilling" tydeligt vidner om ("Transgender Studies" 2). Selvom Butlers normkritiske og dekonstruktive analyser af forholdet mellem krop, køn og seksualitet har haft stor betydning for transforskere, kritiserer mange også den måde, hvorpå transpersoner typisk figurerer inden for queerteoretisk tænkning¹³ Forskere som Viviane Namaste, Henry S. Rubin, Jay Prosser og Patricia Elliot indvender bl.a., at queerteori typisk ser på transpersoner udefra og fremstiller dem som en slags avantgardegruppe, hvis kønsidentiteter og -udtryk udgør eksemplariske modeller på udfordringer af samfundets kønsmagsordning. Herved fratages transpersoner muligheden for at tale med egne stemmer, ligesom deres mange erfaringer med social diskrimination og transfobi forbliver usynlige (Namaste "Tragic

13 For en introduktion til transstudiers kritikker af queerteori, se Wickman.

Misreadings"; Prosser *Second Skins*; Rubin "Phenomenology as Method"). Et andet problem er, at queerteoris tendens til at idealisere kønsballade, ikke mindst i form af nonbinære og flydende transidentiteter, let fører til en underkendelse af transpersoner, som forstår køn inden for en binær ramme, fordi de identificerer sig som enten mand eller kvinde (Elliot "Engaging Trans Debates"; Namaste *Sex Change, Social Change*). Kritikker som disse viser, at der eksisterer dissonanser mellem queerteori og transstudier. Samtidig er dissonanserne et eksempel på, at queerteori ikke bare har rettet kritik mod andre fagfelter. Teoridannelsen er også blevet kritiseret af kønsforskere, som arbejder ud fra andre udgangspunkter og perspektiver.

Et andet eksempel på en kritisk stemme er feministisk nymaterialisme, der siden slutningen af 1990'erne er blevet udviklet af kønsforskere som filosofen Rosi Braidotti og fysikeren Karen Barad. Feministisk nymaterialisme er et teoretisk rammeværk, der forholder sig kritisk til den store betydning, poststrukturalistisk teori tillægger diskursers virkelighedskonstituerende rolle. Nymaterialismen insisterer på, at også materialitet spiller en aktiv rolle i gestaltningen af den sociale virkelighed, men vel at mærke uden at forfalde til biologisk essentialisme. Barad har i den sammenhæng udfordret Butlers performativitetsteori ved at indvende, at Butler ikke i tilstrækkeligt omfang reflekterer over materialitetens agens, herunder hvordan den kropslige materie yder modstand mod diskursers performative indskrivninger. Det grundlæggende problem er ifølge Barad, at Butler fortsat forstår kroppen som et passivt råmateriale, der formes af den omkringliggende kultur, selvom performativitetsteorien heller ikke ser kroppen som et statisk fænomen (*Meeting the Universe*; "Posthumanist Performativity"). For at undgå denne form for tænkning introducerer Barad begrebet *agential realisme*, der betoner, at virkeligheden konstrueres gennem konstante intra-aktioner mellem menneskelige og ikke-menneskelige agenter. Det vil bl.a. sige, at både kulturelle diskurser og kroppens materie er aktive agenter i skabelsen af den enkeltes køn.

Queerteoretiske udforskninger af krop og materialitet har ikke stået stille efter Butler introducerede performativitetsteorien. Siden midten af 1990'erne har bl.a. Sedgwick, kulturforskeren Lauren Berlant, litteraterne Ann Cvetkovich og Heather Love samt kønsforskeren Sarah Ahmed un-

dersøgt en anden central dimension ved disse fænomener, nemlig følelser og affekt. Interessen, der især efter årtusindskiftet er blevet beskrevet som en affektiv vending inden for queerteori, kan ses i relation til de nymaterialistiske teorier og ontologier, der er begyndt at cirkulere inden for kønsforskningen i samme periode (Bissenbakker, "Styr dine følelser!" 7). I deres udforskninger af følelser og affekt har queerteoretikere studeret fænomener som skam, traume, sorg, lykke og glæde. De har både trukket på etablerede psykologiske teorier og udviklet dem i nye retninger. Eksempler på denne udvikling inkluderer bl.a. Sedgwick's genlæsning af psykologen Silvan Tomkins affektteori og Ahmeds forskning.¹⁴ I bogen *The Cultural Politics of Emotion* fra 2004 vender Ahmed sig kritisk mod etablerede idéer om følelser som enten før-kulturelle indre kropstilstande eller rene sociale konstruktioner. I stedet for introducerer hun i forlængelse af Butlers kønsteori en forståelse af følelser som simultant kropslig- og sprogliggjorte fænomener, der aktivt skaber sociale fællesskaber og grænser mellem kroppe og objekter. Tilgangen anvender Ahmed bl.a. i bogen *The Promise of Happiness* fra 2010, hvor hun undersøger, hvordan nutidens samfund organiserer sine fællesskaber omkring særlige lykkeobjekter, såsom kernefamilien, der bidrager til opretholdelsen af en heteronormativ samfundsorden. Ahmeds arbejde er et eksempel på det potentiale, der ligger i queerteoris dissonans med andre discipliner, her ved at det teoretiske landskab har udviklet nye analytiske blikke gennem kritisk dialog med psykologiske affektteorier.

Queerteori udgør langt fra den eneste teoridannelse inden for kønsforskningen og eksisterer, som ovenstående eksempler viser, i et konstant spændingsforhold med andre teoretiske retninger og nogle gange hele forskningsfelter. Dissonansen er på mange måder en positiv ting, fordi den hjælper kønsforskningen med at forblive selvkritisk i forhold til sine analysepraksisser og ikke mindst teoriudviklende. Samtidig er det klart, at queerteoris poststrukturalistiske udgangspunkt stiller teoridannelsen

14 Sedgwick's arbejde med Tomkins teori i midten af 1990'erne markerede på mange måder startskuddet på queerteoris interesse for følelser og affekt, se Sedgwick og Frank.

i modsætningsforhold til teorier og discipliner uden for kønsforskningen, som arbejder ud fra andre epistemologiske og ontologiske præmisser, f.eks. de positivistiske naturvidenskaber. Her kan dissonansen blive så stor, at en egentlig dialog helt udebliver.

REJSENDE TEORI

Queerteori kan på nogle måder beskrives som en udpræget amerikansk teoridannelse. Selvom teoridannelsen trækker på fransk poststrukturalisme, har dens introduktion, interne udviklinger og akademiske polemikker i udgangspunktet udfoldet sig i USA. Dog er det ikke kun amerikanske forskere, som har anvendt queerteori. I de seneste årtier har akademikerne overalt i Det globale Nord, og efterhånden også andre steder i verden, taget teoridannelsen til sig og inkorporeret den i deres forskning. Herved er queerteori blevet til et eksempel på det, som den postkoloniale kritiker Edvard Said kalder for *rejsende teori*, altså teori som krydser landegrænser og anvendes på nye sociale kontekster ("Traveling Theory").

Queerteori kom til de nordiske lande i midten af 1990'erne. I Danmark spillede især socialpsykologen Dorte Marie Søndergaards doktorafhandling *Tegnet på kroppen* fra 1996 en vigtig rolle ved at introducere Butlers kønsteori for et dansk publikum og operationalisere teorien til et analyseapparat. I begyndelsen af 2000-tallet udgav bl.a. litteraterne Dag Heede og Mons Bissenbakker nye indflydelsesrige studier, idet de anvendte queerteori til at genlæse kanoniserede forfatterskaber som Karen Blixens, H.C. Andersens, Herman Bangs og Johannes V. Jensens, samt udfordre disses heteronormative behandling i litteraturhistorien. Herved begyndte queerteori langsomt at blive en anerkendt teoridannelse inden for de humanistiske og samfundsvidenskabelige discipliner i Danmark. I dag arbejder forskere inden for bl.a. kønsforskning, kunsthistorie, litteraturvidenskab, socialpsykologi, historie, sociologi og mediestudier med queerteoretiske perspektiver.¹⁵

Queeteoris introduktion i Danmark og det øvrige Norden har givet anledning til flere akademiske kritikker. En central kritik stiller spørgs-

15 Se f.eks. Brade; Danbolt; Edelberg; Holm; Myong; Nyegaard *Perverse forbrydere*; Petersen, Raun, Staunæs; Stormhøj.

målstegn ved, hvorvidt en teoridannelse formet i en amerikansk kontekst kan overføres til nye sammenhænge uden at føre til analytiske skævheder. I den diskussion har bl.a. den finske historiker og sociolog Tuula Juvonen anført, at queerteori kun dårligt kan anvendes i studier af nordisk kultur, fordi de agrare og tyndt befolkede nordiske velfærdsstater er for forskellige fra de urbane LGBT+ miljøer i USA, som queerteori delvist udspringer af. Teoridannelsen vil i denne optik altså typisk give et upræcist billede af, hvad der er på spil i de nordiske lande. Heroverfor fremhæver den svenske kønsforsker Ulrika Dahl, at nordiske forskere snarere har tilpasset queerteori til deres egen geopolitiske kontekst ved at justere centrale begreber og analytiske blikke. F.eks. bemærker hun, at nordiske kønsforskere i høj grad ser queerteori som en integreret del af feministisk tænkning, i stedet for som en radikal kritik af samme.

Queerteori har også mødt kritik i det danske kønsforskingsmiljø, ikke mindst fra sociologen Henning Bech. I artiklen "På tværs!" fra 2003 anfører Bech ligeledes, at teoridannelsen ikke uproblematisk kan anvendes på dansk empiri. Desuden rejser han andre kritikker. Disse er for det første, at queerteoretiske nøglebegreber som heteronormativitet og homofobi langt fra kan forklare alle former for ulighed, selvom nogle queerteoretikere fremstiller dem som altdeterminerende. For det andet mener Bech ikke, at queerteori forholder sig tilstrækkeligt selvkritisk til sine egne normativiteter, herunder en tilsyneladende valorisering af det flydende og ikke-heteroseksuelle. Endelig er queerteori ifølge Bech ikke så nyskabende, som den første generation af queerteoretikere påstod. Der eksisterer forskning fra 1970- og 1980'ernes Bøsse og Lesbiske Studier, som arbejder med lignende grundantagelser og analytiske orienteringer. Bechs kritikker viser, at queerteoris introduktion i Danmark ikke er sket gnidningsfrit. Processen har også indebåret kritik fra kønsforskere, som arbejder ud fra andre perspektiver og analytiske interesser.

På trods af Bechs kritik har flere danske forskere taget queerteori til sig og anvendt den til at studere forskellige former for empiri. En af årsagerne bag denne udvikling er utvivlsomt, at teoridannelsen sætter dem i stand til at producere nogle indsigter, som ellers er vanskelige at artikulere. Dette er et kundskabsmæssigt potentiale, som forskere tydeligvis er villige til at

forfølge, også selvom anvendelsen af queerteori naturligvis altid kræver kritisk selvrefleksion.

TEMANUMMERETS BIDRAG

Temanummeret består af denne introduktion, syv artikler og en bogomtale, som på forskellig vis arbejder med og diskuterer queerteori. Mange bidrag foretager queerteoretiske litteraturlæsninger, hvilket måske ikke er så overraskende, når man tænker på teoridannelsens videnskabsteoretiske afsæt i fransk poststrukturalisme. Dog flytter enkelte bidrag queerteori ud af en litteraturfaglig kontekst og viser herved, at teoridannelsen fint kan anvendes på andre empiriske materialer og her føre til nye erkendelser. Samlet set anvender bidragene en række forskellige og nogle gange indbyrdes modstridende queerteoretiske begreber. På den måde understreger de, at queerteori langt fra udgør én monolitisk blok, men må forstås som et dynamisk landskab, hvor forskellige positioner eksisterer i gensidig dialog med, inspiration fra og spændingsforhold til hinanden.

I temanummerets første artikel "Biedermeierkulturens beskidte bagside: Pløre, dynd og snavs hos H.C. Andersen" anvender Dag Heede den queerteoretiske arv fra Sedgwick til at undersøge tre kunsteventyr af Andersen, nemlig "Klods-Hans" fra 1855, "Svinedrengen" fra 1841 og "Dynd-Kongens Datter" fra 1858. Heede argumenterer for, at Andersen med vold og magt fremskriver ordnede, harmoniske universer i sine eventyr, ikke mindst gennem performative udgrænsninger af såkaldt beskidte bagsider, typisk i form af mudder, snavs og moser der ofte optræder som symboler for objekt kropsvæsker, perversioner og illegitim seksualitet. Således kan artiklen læses som et eksempel på en klassisk queerteoretisk analysestrategi, nemlig en undersøgelse af hvordan det normale og afvigende produceres i et gensidigt samspil med hinanden.

Temanummerets anden artikel "'Sin fars rareste patent' – En nærlæsning af Lars Saabye Christensens roman *Maskeblomstfamilien* (2003) med inspiration fra en queerteoretisk tilgang" er skrevet af Rikke Andersen Kraglund og trækker på en anden central figur fra den første generation af queerteoretikere, nemlig Butler. I artiklen anvender Kraglund Butlers kønsteori til at kaste lys over den sociale kontrol, som *Maskeblomstfami-*

liens interkønnede jegfortæller gennemgår i 1960'ernes Norge, f.eks. ved at blive udsat for skaminterpellationer, fysiske angreb, had, institutionel vold og offentlig eksponering. Ifølge Kraglund konkretiserer romanen gennem sine beskrivelser af disse praksisser den kønslige regulering, som Butler ofte omtaler i lidt abstrakte termer i egne tekster. Samtidig fremhæver romanen den modstand, som queer subjekter kan yde mod den etablerede samfundsorden ved at praktisere hyperbolske fejlцитeringer af dens kønsnormer.

Butler spiller også en synlig rolle i den tredje artikel, "De fyrstefødte og fyrsteløse: En queerteoretisk læsning af Cecilie Ekens *Karanagalaksen*", som er skrevet af Rikke Ulvedahl Carlsen. I artiklen undersøger Carlsen kønskonstruktionerne i Ekens science fiction-trilogi for unge fra 2018-2019 ved at kombinere Butlers kønsteori med andre queerteoretiske greb, f.eks. Warners heteronormativitetsbegreb og Halberstams idé om kvindelig maskulinitet, samt en dekonstruktiv metode. Carlsen argumenterer for, at selvom trilogien tilsyneladende destabiliserer konventionelle kønsforståelser er dens alternative konstruktioner selv struktureret af binære tankefigurer og obligatorisk heteroseksualitet. Herved fremstår trilogien mindre radikal end ved første øjekast. Desuden inddrager Carlsen Connells maskulinitetsteori i sin analyse og reflekterer over, hvordan queerteori og kritiske maskulinitetsstudier kan sameksistere i en fælles analytisk læsning.

Mens de tre første artikler kan siges at være inspireret af den første generation af queerteoretikere, arbejder de to næste primært med en række nyere queerperspektiver. I den fjerde artikel, "'En kold og bitter affære': Negative intimiteter i Tomas Lagermand Lundmes *Forhud*", tager Anton Juul afsæt i queerteoris antisociale tese og Edelmans tanker om queerhed som et radikalt nej til reproduktiv futurisme. Juul anvender den antisociale tese til at udforske tre negative intimitetsformer i Lundmes roman fra 1998, nemlig incestuøs intimitet, her forstået som en afvisning af ødipuskomplekset, masochistisk intimitet og upersonlig intimitet. I Juuls læsning inkluderer intimiteterne på forskellig vis et opgør med den etablerede symbolske orden, ikke mindst faderfigurens autoritet og heteronormativ seksualitet. Samtidig åbner de op for nye etiske relationer og samværsformer, både in-

ternt i værket og i læserens relation til samme. På edelmansk vis fastholder Juul, at disse potentialer ikke skal læses som optimistiske håb om en bedre fremtid, men snarere som en insisteren på det potentielt nydelsesfulde i at omfavne queer negativitet og den fremmede Anden.

I den femte artikel "At queere den barnfri nonne – Hos Lauren Groff og Anne Lise Marstrand-Jørgensen" arbejder Camilla Schwarz ud fra en næsten modsat position, idet hun sætter fokus på forbindelser mellem queerhed og opstillingen af utopiske fremtider. I artiklen undersøger Schwarz de litterære nonnefigurer fra middelalderen Marie de France og Hildegard af Bingen i Lauren Groffs *Matrix* fra 2021 og Anne Lise Marstrand-Jørgensens *Hildegard* fra 2009. Hun kombinerer i den forbindelse Freemans idé om temporal drag med Halberstams teoretisering af kvindelig maskulinitet. I Schwarz' læsning bliver de to maskuline nonnefigurer til eksempler på temporal drag, fordi de udgør queer figurer, der vandrer fra middelalderen og ind i vores samtidskultur, hvor de gør det muligt at drømme om en ny og anderledes samfundsorden ved at performe køn på ukonventionelle måder og danne alternative slægtskabsformer. På den måde viser romanerne ifølge Schwarz, at fortiden kan bruges som en positiv ressource for queer gestaltninger af mere rummelige og mangfoldige fremtider.

De to sidste artikler har ikke kun det fællestræk, at de arbejder med andre former for empiri end litteratur. De kan også læses som artikler, der på forskellig vis skriver sig ind i diskussionerne om queerteoris genstandsfelt, især ved at udvide queerbegrebet fra alene at omfatte LGBT+ personer. I den sjette artikel, "Patologisering af non-reproduktive seksuelle praksisser aktuelt og historisk", foretager Henrik Zetterberg-Nielsen en sådan analytisk bevægelse ved at problematisere *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders'* omtale af en række non-reproduktive heteroseksuelle præferencer, især sadisme og masochisme. Til trods for forsøg i den modsatte retning argumenterer Zetterberg-Nielsen for, at håndbogen stadig patologiserer de to præferencer og de øvrige parafilier og gør dem queer, altså socialt stigmatiserede. Disse effekter har rod i sadismens og masochismens seksualitetshistoriske introduktioner inden for psykiatrien, men modsiges i dag af flere empiriske studier, der undersøger folk, som praktiserer seksuelle dominans- og underkastelseslege. På den baggrund

argumenterer Zetterberg-Nielsen for, at præferencerne bør fjernes fra håndbogen, og at de mere formålstjenstlig kan beskrives gennem begreber som "dominans" og "hierarkisk ulighed". I den sidste artikel, "Nationalt monogami og queer tilknytninger: Heteronormativitet og biomagt i dansk familiesammenføringslovgivning", sammenfatter Mons Bissenbakker en række hovedpointer fra det kollektive forskningsprojekt *Loving Attachment: Regulating Danish Love Migration*, som han har været leder for i de seneste år. Ifølge Bissenbakker kan heteronormativitet og kompulsivt monogami forstås som logikker, der har formet dansk familiesammenføringslovgivning fra år 2000 og frem til i dag. Som Bissenbakker viser, tildeles adgang til familiesammenføring i denne periode ikke på baggrund af, hvorvidt ansøgerne begærer hinanden, men ud fra deres kærlighed til Danmark og vilje til at ville nationen på bestemte måder. Samtidig trækker idéen om nationalt monogami tråde tilbage til ældre historiske diskurser om forholdet mellem ægteskabsformer og nationsdannelse. Den er derfor i dag med til at konfigurere ikke-vestlige immigranter og deres efterkommere som queer forstyrrelser af den rette form for national tilknytning. Bissenbakkers analyse kan ses som et studie, der anvender queerteoretiske nøglebegreber på nye genstandsfelter, og som især står på skuldrene af de seneste årtiers udforskninger af forholdet mellem queerhed, seksualitet og race.

Temanummeret slutter med Anna Cornelia Plougs bogomtale "At sætte kønnet på begreb: En queerteoretisk klassikers trediveårige rejse over Atlanten". I omtalen ser Ploug nærmere på den netop udkomne oversættelse af Butlers kanoniske værk *Bodies That Matter*, oversat af Peter Borum og udgivet på forlaget Klim i 2023 under titlen *Kroppe af betydning*. Ploug reflekterer bl.a. over vigtigheden af, at dette værk nu bliver tilgængelig for en bredere dansk offentlighed, og de mærkværdigheder, der opstår, når en af queerteoris grundlæggende tekster introduceres efter at teori-dannelsen er blevet et kendt og anvendt analytisk perspektiv i Danmark. Samtidig diskuterer Ploug nogle af de problematikker, der er knyttet til danske oversættelser af centrale engelske kønsforskningsbegreber. Herved kommenterer hun også indirekte på nogle af udfordringerne ved queerteori som såkaldt rejsende teori.

LITTERATUR

- Ahmed, Sarah. *The Cultural Politics of Emotion*. Routledge, 2004.
- Ahmed, Sarah *The Promise of Happiness*. Duke University Press, 2010.
- Barad, Karen. *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Duke University Press, 2007.
- Barad, Karen. "Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter." *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol. 28, nr. 3, 2003, s. 801-831.
- Barnard, Ian. "Queer Race." *Semiotics*, vol. 9, nr. 2, 1999, s. 199-212.
- Bech, Henning. "På tværs! En præsentation og kritisk diskussion af 'queer-teori'." *Kvinder, Køn & Forskning*, nr. 1, 2003, s. 6-17.
- Berlant, Lauren. *Cruel Optimism*. Duke University Press, 2011.
- Bersani, Leo. "Is the Rectum a Grave?" *October* 43 (1987): 197-222.
- Bissenbakker, Mons. *Begreb om begær: Queering af nyere dansk litteratur*. Odense, Syd-dansk Universitetsforlag, 2005.
- Bissenbakker, Mons. "Styr dine følelser! En affektiv vending." *I affekt: Skam, frygt og jubel som analysestrategi*, redigeret af Mons Bissenbakker og Michael Nebeling Petersen, *Varia*, nr. 9, 2012, s. 4-18.
- Boswell, John. *Christianity, Social Tolerance, and Homosexuality: Gay People in Western Europe from the Beginning of the Christian Era to the Fourteenth Century*. The University of Chicago Press, 1980.
- Brade, Lovise Haj. *Vi, de neutrale: Skitser til udfordring af akademisk førstehed*. 2017. Lund Universitet, Ph.d.-afhandling.
- Brade, Lovise Haj et al. "We Are Here, We Are Queer and We Are So Used to It!" *Kvinder, Køn & Forskning*, nr. 1, 2013, s. 3-9.
- Braidotti, Rosi. *Transpositions: On Nomadic Ethics*. Polity Press, 2006.
- Butler, Judith. "Against Proper Objects: Introduction." *differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, vol. 6, nr. 2-3, 1994, s. 1-26.
- Butler, Judith. *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of 'Sex'*. 1993. Routledge, 2011.
- Butler, Judith. "Critically Queer." *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, vol. 1, nr. 1, 1993, s. 17-32.
- Butler, Judith. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. 1990. Routledge, 1999.
- Butler, Judith. "Is Kinship Always Already Heterosexual?" *differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, vol. 13, nr. 1, 2002, s. 14-44.
- Butler, Judith. Preface. *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*, Routledge, 1999, s. vii-xxviii.
- Caserio et al. "The Antisocial Thesis in Queer Theory." *PMLA*, vol. 121, nr. 3, 2006, s. 819-828.
- Crenshaw, Kimberlé W. "Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color." *Stanford Law Review*, vol. 43, nr. 6, 1991, s. 1241-1299.
- Cohen, Cathy J. "Punks, Bulldaggers, and Welfare Queens: The Radical Potential of Queer Politics?" *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, vol. 3, nr. 4, 1997, s. 437-465.

- Cvetkovich, Ann. *An Archive of Feelings: Trauma, Sexuality, and Lesbian Public Cultures*. Duke University Press, 2003.
- Dahl, Ulrika. "Queer in the Nordic Region: Telling Queer (Feminist) Stories." *Queer in Europe: Contemporary Case Studies*, redigeret af Lisa Downing og Robert Gillett, Ashgate, 2011, s. 143-157.
- Danbolt, Mathias. *Touching History: Art, Performance, and Politics in Queer Times*. 2013. Universitetet i Bergen, Ph.d.-afhandling.
- Dean, Tim. *Beyond Sexuality*. University of Chicago Press, 2000.
- Dinshaw, Carolyn. "Response Time: Linear, Nonlinear, Queer." *Studies in Gender & Sexuality*, vol. 16, nr. 1, 2015, s. 40-44.
- Duggan, Lisa. *The Twilight of Equality: Neoliberalism, Cultural Politics, and the Attack on Democracy*. Beacon Press, 2003.
- Edelberg, Peter. *Storbyen trækker: Homoseksualitet, prostitution og pornografi i Danmark, 1945-1976*. Jurist- og Økonomforbundets forlag, 2012.
- Edelman, Lee. *No Future: Queer Theory and the Death Drive*. Duke University Press, 2004.
- Elliot, Patricia. "Engaging Trans Debates on Gender Variance: A Feminist Analysis." *Sexualities*, vol. 12, nr. 1, 2009, s. 5-32.
- Eng, David L. *The Feeling of Kinship: Queer Liberalism and the Racialization of Intimacy*. Duke University Press, 2010.
- Farrier, Stephen. "Playing with Time: Gay Intergenerational Performance Work and the Productive Possibilities of Queer Temporalities." *Journal of Homosexuality*, vol. 62, 2015, s. 1398-1418.
- Foucault, Michel. *Viljen til viden: Seksualitetens historie 1*. Oversat af Søren Gosvig Olesen, Det lille forlag, 1994.
- Freeman, Elizabeth. *Queer Temporalities, Queer Histories*. Duke University Press, 2010.
- Friis, Joachim Aagaard. "Queer temporalitet: Et forskningshistorisk rids." *Slagmark: Tidsskrift for idéhistorie*, nr. 83, 2021, s. 137-154.
- Fuss, Diana. "Inside/Out." *Inside/Out: Lesbian Theories, Gay Theories*, redigeret af Diana Fuss, Routledge, 1991, s. 1-10.
- Greenberg, David F. *The Construction of Homosexuality*. The University of Chicago Press, 1988.
- Halberstam, Jack. *In a Queer Time and Place: Transgender Bodies, Subcultural Lives*. New York University Press, 2005.
- Halperin, David M. *One Hundred Years of Homosexuality: And Other Essays on Greek Love*. Routledge, 1990.
- Heede, Dag. *Det umenneskelige: Analyser af seksualitet, køn og identitet hos Karen Blixen*. Odense Universitetsforlag, 2001.
- Heede, Dag. *Herman Bang – Mærkværdige læsninger: Toogfirs tableauer*. Syddansk Universitetsforlag, 2003.
- Heede, Dag. *Hjertebrødre: Krigen om H.C. Andersens seksualitet*. Syddansk Universitetsforlag, 2005.
- Holm, Sølve. *Fleshing Out the Self: Reimagining Intersexed and Trans Embodied Lives through (Auto)Biographical Accounts of the Past*. 2017. Linköping Universitet, Ph.d.-afhandling.

- Ilmonen, Kaisa et al. "Narrating the Nordic Queer: Comparative Perspectives on Queer Studies in Denmark, Finland, and Norway." *lambda nordica*, vol. 22, nr. 1, 2017, s. 95-113.
- Jagose, Annamarie. *Queer Theory: An Introduction*. New York University Press, 1996.
- Juvonen, Tuula. "Introduction: Queering the Hegemonies of LGBTQ Historiography." *SQS: Journal of Queer Studies in Finland*, vol. 1, nr. 1, 2006, s. 7-16.
- Kreisel, Deanna K. "Response: Queering Time." *Victorian Studies*, vol. 60, nr. 2, 2018, s. 236-242.
- Lauretis, Teresa de. "Queer Theory: Lesbian and Gay Sexualities: An Introduction." *differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, vol. 3, nr. 2, 1991, s. iii-xviii.
- Love, Heather. *Feeling Backward: Loss and the Politics of Queer History*. Harvard University Press, 2009.
- Luciano, Dana. *Arranging Grief: Sacred Time and the Body in Nineteenth-Century America*. New York University Press, 2007.
- Lykke, Nina. *Kønsforskning: En guide til feministisk teori, metodologi og skrift*. Samfundslitteratur, 2008.
- McIntosh, Mary. "The Homosexual Role." *Social Problems*, vol. 6, nr. 2, 1968, s. 182-192.
- Mendos, Lucas Ramón et al. *State-Sponsored Homophobia 2020: Global Legislation Overview Update*. ILGA, 2020.
- Muñoz, José Esteban. *Cruising Utopia: The Then and There of Queer Utopia*. New York University Press, 2009.
- Myong, Lene. *Adopteret: Fortællinger om transnational og racialiseret tilblivelse*. 2009. Aarhus Universitet, Ph.d.-afhandling.
- Namaste, Viviane. "Tragic Misreadings: Queer Theory's Erasure of Transgender Subjectivity." *Queer Studies: A Lesbian, Gay, Bisexual and Transgendered Anthology*, redigeret af Brett Beemyn og Mickey Eliason, New York University Press, 1996, s. 183-203.
- Namaste, Viviane. *Sex Change, Social Change: Reflections on Identity, Institutions, and Imperialism*, Women's Press, 2005.
- Nyegaard, Niels. "At skrive queer historie." *Slagmark: Tidsskrift for idéhistorie*, nr. 83, 2021, s. 157-176.
- Nyegaard, Niels. *Perverse forbrydere og gode borgere: Homoseksualitet, heteronormativitet og medborgerskab i Københavns offentlighed, 1906-11*. 2018. Aarhus Universitet, Ph.d.-afhandling.
- Petersen, Michael Nebeling. *Somewhere, over the rainbow: Biopolitiske rekonfigurationer af den homoseksuelle figur*. 2012. Københavns Universitet, Ph.d.-afhandling.
- Prosser, Jay. *Second Skins: The Body Narratives of Transsexuality*. Columbia University Press, 1998.
- Puar, Jasbir K. *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Duke University Press, 2007.
- Raun, Tobias. *Out Online: Trans Self-Representation and Community Building on YouTube*. 2012. Roskilde Universitetscenter, Ph.d.-afhandling.
- Rich, Adrienne. "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence." *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, vol. 5, nr. 4, 1980, s. 631-660.

- Rosenberg, Tiina. *Queerfeministisk Agenda*. Atlas, 2002.
- Rubin, Henry S. "Phenomenology as Method in Trans Studies." *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, vol. 4, nr. 2, 1998, s. 263-281.
- Rydström, Jens. "At queera historien: Framväxten av ett nordiskt forskningsfält." *Scandia*, vol. 73, nr. 2, 2007, s. 86-112.
- Said, Edward. "Traveling Theory." *The World, the Text, and the Critic*. Harvard University Press, 1983, s. 226-247.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. *Epistemology of the Closet*. 1990. University of California Press, 2008.
- Sedgwick, Eve Kosofsky. *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Duke University Press, 2003.
- Sedgwick, Eve Kosofsky og Adam Frank, red. *Shame and its Sisters: A Silvan Tomkins Reader*. Duke University Press, 1995.
- Staunæs, Dorthe. *Etnicitet, køn og skoleliv*. 2003. Roskilde Universitetscenter, Ph.d.-afhandling.
- Stormhøj, Christel. *Poststrukturalismer: Videnskabsteori, analysestrategi, kritik*. Samfundslitteratur, 2006.
- Stryker, Susan. "Transgender History, Homonormativity, and Disciplinarity." *Radical History Review*, nr. 100, 2008, s. 144-157.
- Stryker, Susan. "Transgender Studies: Queer Theory's Evil Twin." *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies* vol. 10, nr. 2, 2004, s. 212-215.
- Sullivan, Nikki. *A Critical Introduction to Queer Theory*. Edinburgh University Press, 2003.
- Søndergaard, Dorte Marie. *Tegnet på kroppen: Køn, koder og konstruktioner blandt unge voksne i Akademia*. Museum Tusulanums Forlag, 1996.
- Warner, Michael. "Introduction." *Fear of a Queer Planet: Queer Politics and Social Theory*, redigeret af Michael Warner, University of Minnesota Press, 1993, s. vii-xxxii.
- Warner, Michael. *The Trouble with Normal: Sex, Politics, and the Ethics of Queer Life*. Harvard University Press, 1999.
- Weeks, Jeffrey. *Coming Out: Homosexual Politics in Britain, from the Nineteenth Century to the Present*. Quartet Books, 1977.
- Wickman, Jan. "Trans i queerdebatt: Revolutionen som uteblev." *Kvinder, Køn & Forskning*, nr. 3-4, 2011, s. 14-23.
- Wiegman, Robyn. "Sex and Negativity; or, What Queer Theory Has for You." *Cultural Critique*, vol. 95, nr. 1, 2017, s. 219-243.
- Wittig, Monique. "The Straight Mind." *Feminist Issues*, vol. 1, nr. 1, 1980, s. 103-111.